

Estudi antropològic de les restes humanes del jaciment de Carretelà

Les restes humanes objecte d'aquest estudi provenen de les excavacions efectuades entre els anys 1982 i 1983 al jaciment de Carretelà (Aitona, Segrià). L'estudi que es presenta és només descriptiu, ja que no disposem de les dades arqueològiques necessàries per a un treball més aprofundit, en l'àmbit de la interpretació funerària o disposicional d'aquestes restes antropològiques.

Les restes humanes estudiades s'han agrupat segons els diferents grups d'edat representats: perinatals, infantils i adults.

Les restes de perinatals

Pel que fa a les dades arqueològiques de què disposem, les restes de perinatals provenen de dues fases d'ocupació del jaciment:

—Fase 4 (Car 4), identificada a l'estrat II (tot i que, com es detalla a la memòria, la diferència entre els estrats II i III és de difícil identificació). D'aquesta fase 4/estrat II procedeixen la majoria de les restes humanes d'aquest grup d'edat, totes localitzades de forma dispersa a les quadrícules del sector 1: A'1-A'2 (CAR-II-41, CAR-II-61, CAR-II-72, CAR-II-74, CAR-II-78, CAR-II-83, CAR-II-89), i B1-B2 (CAR-II-117, CAR-II-129).

—Fase 2 (Car 2), identificada a l'estrat IV. D'aquesta fase provenen dues restes localitzades a dues quadrícules separades per un mur: B2 i D4.

Tot i tenint en compte la seva procedència estratigràfica, les restes s'han identificat anatòmicament i s'han individualitzat segons les dimensions i les característiques morfològiques. Aquest criteri s'ha considerat prioritari a l'hora d'identificar els individus, ja que es tracta de restes disperses i no pas de conjunts atribuïbles a dipòsits intencionals o a inhumacions.

Entre les restes perinatals no es conserva cap resta cranial ni germen dentari. Tots els ossos corresponen a l'esquelet postcranial, concretament a les extremitats

i cintura escapular. Tot i tractar-se de restes aïllades, d'entre els onze ossos conservats s'han pogut identificar cinc individus, que s'han anomenat Perinatal 1, 2, 3, 4 i 5.

Perinatal 1

Les restes anomenades Perinatal 1 corresponen a: CAR-II-74, húmer dret.

CAR-II-89, escàpula dreta (fragmentada pel costat medial).

CAR-II-61, ulna dreta.

CAR-II-129, ulna esquerra.

CAR-II-72, radi dret.

CAR-II-83, fèmur dret (fragmentat parcialment per l'extremitat distal).

Tots aquests ossos es poden associar a un mateix individu, i cal destacar el fet que l'ulna esquerra (129) prové del grup localitzat a les quadrícules B1-B2. La seva morfologia i la comparació anatòmica amb l'ulna dreta (61) ens fan decidir per la pertinença a un mateix individu (Perinatal 1). De totes maneres, l'escassa diferència d'edat calculada entre els perinatals 1 i 2 (vegeu *infra*), fa possible la hipòtesi que l'ulna 129 pogués pertànyer al Perinatal 2.

S'han pogut amidar els ossos més complets: húmer, ulna i radi.¹ A partir de les mides màximes d'aquests tres ossos s'ha calculat una llargada corporal aproximada del fetus de 36,7±1,58 cm, segons les equacions proposades per Sellier (1993). L'edat del fetus s'estima en set mesos lunars i mig, segons les taules de Fazekas i Kósa (1978).

1. L'estudi mètric de les restes perinatals s'ha efectuat a partir de les mesures proposades per Duday, Laubenheimer i Tillier, 1995. Les dades mètriques no s'inclouen en aquest treball preliminar.

Perinatal 2

L'individu anomenat Perinatal 2 només està representat pels dos fèmurs:

CAR-II-117, meitat distal del fèmur dret.

CAR-II-41, fèmur esquerre.

En aquest cas cal destacar que l'esquerre prové del grup de les quadrícules A'1-A'2, però el dret de B1-B2. Per llurs dimensions, ambdós ossos es poden associar a un mateix esquelet. El fèmur esquerre, més sencer, està erosionat a l'extrem proximal, fet que no permet amidar-ne la llargada màxima. De totes maneres, la llargada conservada i la comparació amb el fèmur del Perinatal 1 indiquen que es tractaria d'un fetus lleugerament més gran que aquest, mort potser al voltant dels vuit o vuit mesos lunars i mig.

És aquesta comparació entre les dimensions dels fèmurs CAR-II-83 del Perinatal 1 i la del CAR-II-41, la que ens permet desestimar la hipòtesi que es tracti del mateix individu, tot i haver estat recollit amb les restes disperses de les quadrícules A'1-A'2.

Perinatals 3 i 4

Cadascun d'aquests individus està representat per un os:

Perinatal 3: CAR-IV-D4, húmer esquerre.

Perinatal 4: CAR-IV-B2-480, radi esquerre.

Tot i que les quadrícules de les quals provenen ambdós ossos estan separades per un mur (vegeu informacions arqueològiques), les seves dimensions i morfologia fan possible que aquests ossos del braç s'associessin a un mateix esquelet. De totes maneres, si considerem aquesta separació estructural arqueològica, s'han de considerar restes de dos individus de la mateixa edat o molt similar.

Segons els càlculs fets a partir de la llargada màxima de l'húmer, aquests esquelets correspondrien a fetus d'uns nou mesos lunars (FAZEKAS, KOSA 1978).

Perinatal 5

Finalment, cal fer esment a part d'un fragment dubtós quant a la seva identificació: CAR-II-78. Es tracta, possiblement, del fragment proximal d'una ulna esquerra. Aquest fragment prové del grup de restes de les quadrícules A'1-A'2 de l'estrat II, fase 4, però per les seves dimensions no coincideix amb els Perinatals 1 i 2. Les dimensions són molt similars a les dels Perinatals 3 i 4, però la distància horitzontal i estratigràfica entre aquestes restes en el jaciment fa poc possible la seva atribució a un mateix individu. De totes maneres, podria correspondre a l'ulna d'un fetus d'uns nou mesos lunars o d'un mort nat a terme.

En general, podem dir que les restes perinatals analitzades corresponen a esquelets de fetus o nounats. L'individu que hem anomenat Perinatal 1 seria el més petit i correspondria a un fetus, probablement producte d'un abortament. Els altres dos individus són una mica més grans i poden correspondre també a fetus o a neixements prematurs o morts-nats, en particular els perinatals 3, 4 i 5.

Les restes infantils

Les restes infantils provenen de l'estrat V, concretament del forat tallat a la roca a les quadrícules A'-A/3 - 4. Es tracta del moment més antic del jaciment (Car 1).

A més d'un conjunt d'estelles de diàfisis infantils, es poden identificar tres metacarpis esquerrers, un dels quals correspon al primer metacarpí, dos ossos del carp i una epífisi proximal d'un primer metatarsià. Totes les restes es poden considerar d'un mateix individu, amb una edat aproximada d'entre 5 i 6 anys.

Les restes adultes

Les restes humanes adultes provenen de l'estrat V, és a dir, del mateix forat que les restes infantils i estan separades d'origen en dos grups segons la campanya d'excavacions; per tant, les de 1982 corresponen a la part superior del reompliment i les restes posteriors a la zona més profunda. El grup de l'any 1982 consta de poques restes tant cranials com postcranials, i el de l'any 1983 correspon a les restes d'un crani d'un altre individu adult.

1982

Es tracta de restes aïllades, molt fragmentades. Hem agrupat aquestes restes en tres grups.

El primer correspon a les restes cranials i de la mandíbula. Del crani se'n conserven tres fragments de parietal, un d'ells amb restes de la sutura sagital quasi completament ossificada per ambdues cares de la volta cranial. La mandíbula està representada per dos fragments no continus, però que pertanyen al mateix individu. El més gran correspon a la branca dreta, amb el còndil i el procès coronoides conservats. La regió goníaca és robusta, amb relleus d'inserció marcats tant per la cara externa (inserció del múscul masseter) com per la interna (inserció del múscul pterigordia medial). Per la cara interna és visible el forat mandibular, de dimensions mitjanes i un segment del solc milohioidià. El segon fragment de mandíbula correspon al còndil esquerre, amb la mateixa morfologia allargada que el dret.

El segon grup d'ossos correspon a falanges de la mà: una falange proximal, cinc falanges intermèdies i una falange distal. Segons la morfologia i les dimensions de les falanges intermèdies es poden identificar dos individus, ambdós adults.

El tercer grup està format per fragments de petites dimensions, entre els quals s'identifiquen fragments de costelles dels quals en destaquem un que presenta l'extrem esternal amb una lleugera ossificació del cartílag. També s'ha identificat algun fragment vertebral, del coxal i estelles de diàfisi d'os llarg.

1983

Totes les restes corresponen a un sol crani adult, força fragmentat. Les parts més ben conservades corresponen al parietal dret, el frontal i l'occipital, que s'han pogut reconstruir parcialment. L'esplacnocrani està molt fragmentat, així com la base del crani i la mandíbula.

El crani presenta gracilitat generalitzada, amb el diploe més aviat prim. Entre els trets morfològics

observables, indicadors d'aquesta gracilitat, destaquen en norma anterior el front vertical, la glabella i els arcs supraciliars gairebé sense relleu, i en norma lateral unes mastoides gràcils i punxegudes. És interessant l'asimetria a nivell dels arcs supraciliars, el del costat dret està lleugerament més desenvolupat.

Les sutures cranials presenten graus de sinostosi variables. La coronal no presenta obliteració. La lambdàtica, que presenta una morfologia complexa, comença a tenir alguns segments en procés de sinostosi. La sutura sagital, en canvi, presenta un grau de sinostosi avançat, tant a nivell exocranial com endocranial.

Pel que fa a la dentició, es conserven totes les dents de l'individu, però cap en el suport ossi, ja que tant el maxil·lar superior com la mandíbula estan molt fragmentats. Les arrels de les peces dentàries presenten alteracions tafonòmiques *postmortem*, o sigui que han estat en contacte amb el sediment i han sofert alteracions una vegada aïllades dels maxil·lars corresponents. Atesa la manca de dades arqueològiques no es poden fer valoracions sobre l'origen d'aquestes alteracions postdeposicionals.

Destaca la presència d'hipoplàsia linear a tota la corona dels ullals i premolars, molt evident als ullals inferiors. Aquestes línies corresponen a un període de formació de la dent entre els 4 i 6 anys de vida. Cal destacar també la presència de carrall a les incisives i ullals superiors i inferiors, per la cara vestibular de les dents i situat a nivell de la geniva. No s'observa cap càries.

Pel que fa al desgast de les peces, aquest és destacable en els molars, especialment en els primers, amb un desgast "3" per als superiors i "4" per als inferiors (graus de desgast, segons la taula de MOLNAR 1971). També cal assenyalar la presència de desgast oclusal, encara que lleu, als tercers molars.

Els caràcters morfològics observats són tots ells indicadors de gracilitat i s'associen al sexe femení (FEREMBACH *et al.* 1976). Pel que fa a l'edat, tot i

que el diagnòstic en individus adults no és gaire exacte, podem dir que es tracta d'un individu adult, que ja presenta desgast oclusal lleu en els tercers molars i la sutura sagital en avançat grau de sinostosi, amb una edat aproximada en el moment de la mort de 30 anys.

Conclusions

Atès que no es tracta d'una mostra homogènia tant antropològicament com estratigràfica, no es presenten conclusions generals respecte dels aspectes funeraris d'aquestes restes. Tot i això, pel que fa a les restes dels perinatals, cal destacar la seva associació arqueològica amb restes faunístiques d'individus també nounats o molt joves (dades facilitades per S. Albizuri).

Pel que fa a les restes humanes representades, les dades bàsiques d'edat i sexe es resumeixen en la següent taula:

	Edat	Sexe
Perinatal 1	7 1/2 mesos lunars	–
Perinatal 2	8-8 1/2 mesos lunars	–
Perinatal 3	9 mesos lunars	–
Perinatal 4	9 mesos lunars	–
Perinatal 5	9 mesos lunars ?	–
Infantil	5-6 anys	–
Adult 1982	(adult)	–
Adult 1983	30 anys aprox.	femení

Pel que fa a les afeccions patològiques observades, es redueixen a les observades en les restes humanes adultes, concretament a les dents: hipoplàsia i carrall.

Tona Majó Ortin
Arqueoantropòloga
Via Massagué, 44, 1r-1a
08201 Sabadell

Bibliografia

DUDAY, LAUBENHEIMER, TILLIER 1995

H. Duday, F. Laubenheimer i A. M. Tillier, *Sallèles d'Aude. Nouveau-nés et nourrissons gallo-romains*, Belles Lettres (Annales Littéraires de l'Université de Besançon, 563, Centre de Recherches d'Histoire Ancienne, 144, série Amphores, 3), Paris, 1995.

FAZEKAS, KOSA 1978

I. G. Fazekas i F. Kosa, *Forensic Fetal Osteology*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.

FEREMBACH 1979

D. Ferembach, I. Schwidetzky i M. Stloukal, "Recommandations pour déterminer l'âge et le sexe sur le squelette", *Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthropologie de Paris*, t. 6, série XIII, 1979, pp. 7-45.

SELLIER 1993

P. Sellier, "L'estimation de l'âge des foetus et des enfants morts en période périnatale: une révision de Fazekas et Kósa (1978)", *Actes du 21ème colloque des anthropologistes de Langue Française, Croissance et Vieillesse* (Bordeaux, 1993). Inédit.